

ДІАГНОСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ ТА АНАЛІЗ ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ОЛІЄЖИРОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

Постановка проблеми. Ринкова трансформація аграрного сектору економіки України зумовлює суттєві зміни виробничо-економічних відносин в продуктових підкомплексах АПК і зокрема в олієжировому. Останній за функціональним призначенням спрямований на максимальне забезпечення внутрішнього ринку та експорту насіння соняшнику і продуктів його переробки, а територіально – на раціональне використання землі та інших ресурсів для розвитку галузей сільського господарства та переробної промисловості.

Сучасне функціонування структурних формувань олієжирового підкомплексу характеризується економічною нестабільністю, тиском монополістів – великих спеціалізованих комбінатів, оснащених сучасним переробним обладнанням, фінансовими, агроекологічними та соціальними труднощами розширеного відтворення аграрного виробництва [1]. З огляду на це послідовне вирішення проблеми взаємовідносин на стадіях виробництва, заготівлі, переробки і реалізації кінцевого продукту засноване і органічно пов'язане з забезпеченням еквівалентності обміну між сільським господарством і промисловістю, створенням рівних можливостей для розвитку різних організаційно-правових форм господарювання, підтримці доходності сільськогосподарських підприємств на рівні, що забезпечує їх розширене відтворення. Відсутність таких умов є однією з головних причин кризи в аграрному секторі АПК, повільного розвитку економічних, технологічних та організаційно-господарських зв'язків між сільськогосподарськими та промисловими підприємствами, поступового руйнування цілісності інтеграційних процесів [3]. В зв'язку з цим ґрунтовне вивчення закономірностей і особливостей розвитку продуктового підкомплексу АПК на прикладі олієжирового виробництва в період глобалізації економіки стає невід'ємною і нагальною потребою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій вітчизняній і зарубіжній літературі представлені окремі теоретико-методологічні аспекти розвитку олієжирового підкомплексу. Вони ґрунтуються на різних концепціях, програмах розвитку і відображено у наукових працях О.М.Алимова, В.І.Бойка, П.П.Борщевського, П.І.Гайдуцького, В.Д.Гончарова, Б.М.Данилишина, М.І.Долішнього, С.І.Дорогунцова, Ю.П.Лебединського, А.С.Лисецького, Я.Б.Олійника, М.М.Паламарчука, Д.К.Прейгера, П.Т.Саблука, В.Ф.Савченка, Д.М.Стеченка, П.С.Сологуб, Л.Г.Чернюк та ін.

Невирішені частини загальної проблеми та мета статті. Разом з тим, методичні та практичні питання розміщення, розвитку та підвищення ефективності функціонування олієжирового підкомплексу в ринкових умовах ще не повною мірою досліджені, особливо в регіонах її спеціалізації. Існуюча в Україні система регулювання розвитку олієжирового підкомплексу залишається досі суперечливою.

Виклад основного матеріалу. Період 2000-х років характеризувався великими інвестиціями в олієжирову галузь України, а також продовженням процесу злиття і поглинань. В результаті помітно змінився склад провідних гравців цієї галузі з перерозподілом ринкових часток серед нових учасників. Фінансова криза 2008 року несуттєво призупинила розвиток зазначених вище тенденцій [2].

Основним чинником, що визначив розвиток олієекстракційної галузі України, виступив фундаментальний фактор з міни ринків збуту української соняшникової олії. У 2000-і роки остаточно визначилася експортна орієнтація галузі, коли приблизно 80% виробленої олії вивозилося на зарубіжні ринки.

Наразі Україна є світовим лідером з експорту соняшникової олії, забезпечуючи близько 50% світового попиту. Далі з великим відривом йдуть Росія та Аргентина з часткою 20% і 16% відповідно.

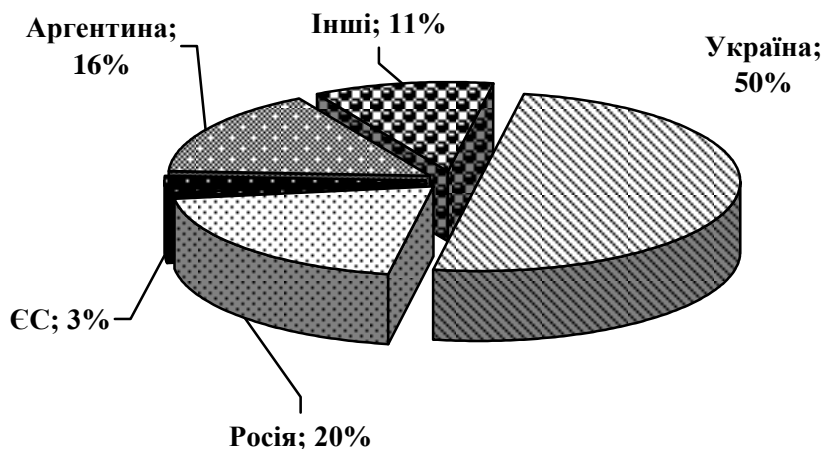

Рисунок 1 - Частка України у світовій торгівлі соняшниковою олією [4]

У зв'язку з тим, що внутрішнє українське споживання соняшникової олії вже багато років знаходиться на стабільному рівні в межах 500-550 тис.т, основним каналом реалізації олії є експорт, який продовжує зростати високими темпами. За останні 5 сезонів експорт соняшникової олії з України виріс більш ніж на 150% і за підсумками 2011-2012 сезону становить більш ніж 3,1 млн т проти 1,2 млн т у 2006-2007 сезоні.

Географія експорту соняшникової олії досить широка: у 2011-2012 МР вона представлена 63 країнами світу, в тому числі сюди входять Європа, країни Північної Африки та Близького Сходу.

За останні 5 сезонів напрямки експорту української соняшникової олії істотно змінилися. До 2007 року основними покупцями були країни ЄС (частка досягала 52%), країни СНД (17%) і Туреччина (10%).

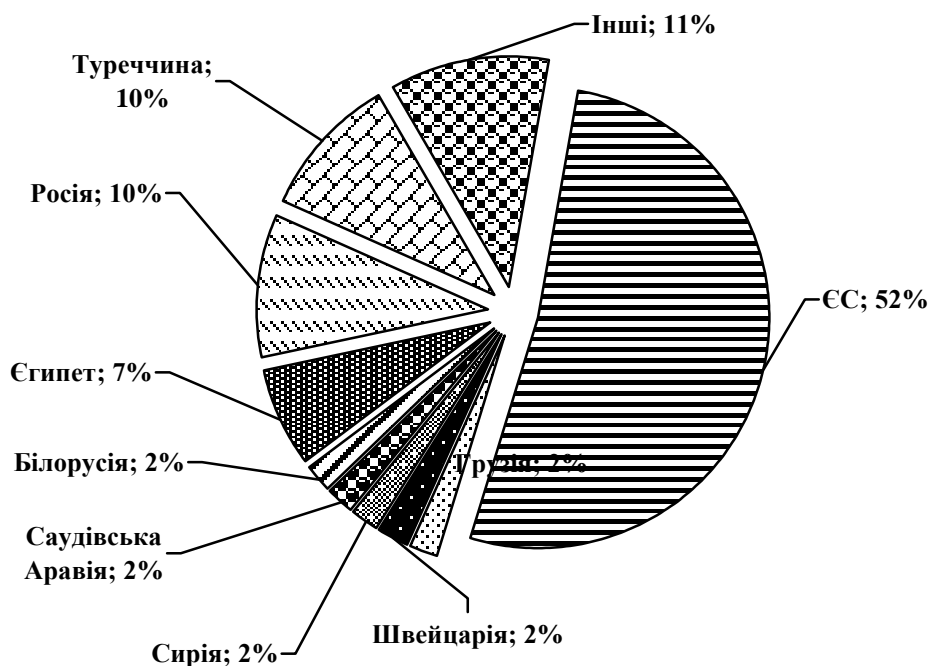

Рисунок 2 - Географія експорту соняшникової олії 2007-2008 років [5]

У сезоні 2011-2012 основний потік олії спрямований до Індії (38%), Єгипту (11%), Ірану (4%) та Алжиру (7%). Раніше ці країни закуповували незначну кількість олії. Частка країн ЄС скоротилася до 14%.

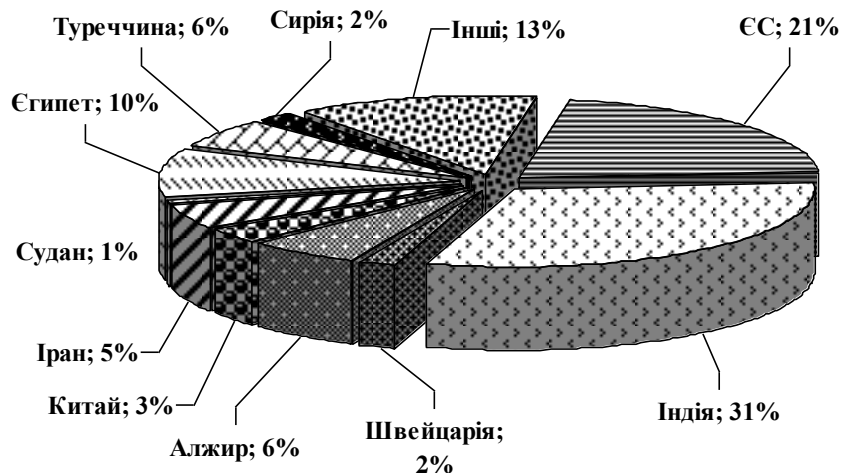

Рисунок 3 - Географія експорту соняшникової олії 2011-2012 років [5]

Останнім часом для України відкрився дуже перспективний китайський ринок. Китай імпортував з України в 2010 році 10 тис. т соняшникової олії, в минулому сезоні 2011-2012 відвантаження соняшникової олії у Китай зросли до 90 тис., або до 4% загального експорту.

Крім Китаю, новими ринками збуту для української соняшникової олії стали Саудівська Аравія та Алжир, куди відвантаження олії з кожним сезоном збільшуються.

Структурна перебудова олієекстракційної промисловості поклала початок тенденції переміщення нових виробництв у морські порти або прилеглі території.

Ця тенденція, безумовно, продовжиться. Слід враховувати, що потужності в портах найбільш ефективні, оскільки вони використовують нове та найсучасніше обладнання, а також несуть більш низькі транспортні витрати за рахунок відсутності логістичної ноги з доставки продуктів переробки, призначених на експорт, у порт.

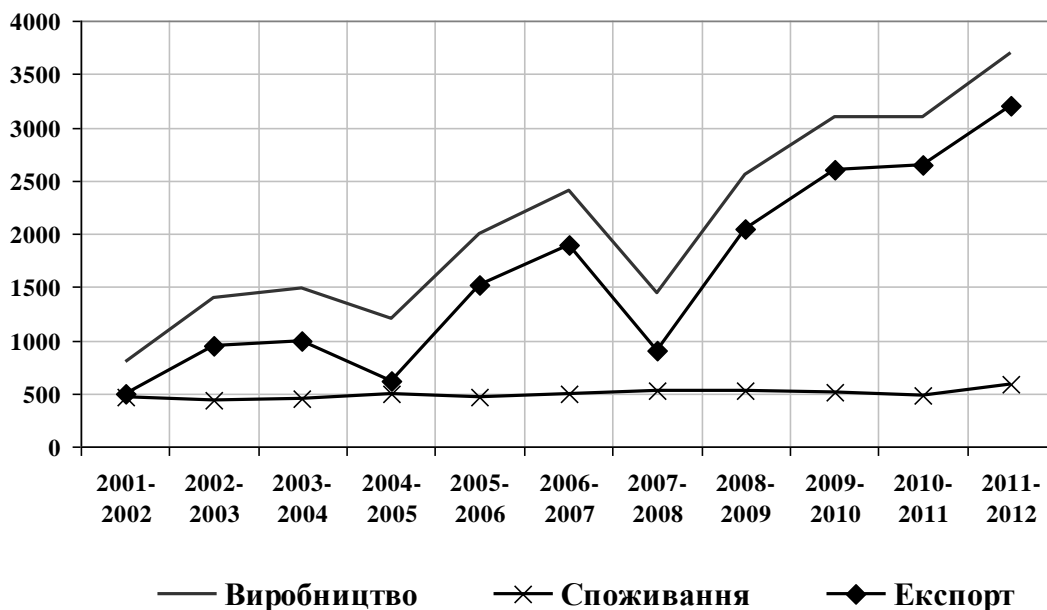

Рисунок 4 - Виробництво, споживання та експорт соняшникової олії, тис. т.

Швидке нарощування олієекстракційних потужностей призвело до виникнення диспропорцій між пропозицією соняшнику і збільшеним виробничим потенціалом галузі. Для запобігання або пом'якшення цієї кризи потрібні були значні інвестиції в аграрні технології з вирощування соняшнику як основної промислової сировини. Урожайність соняшнику в 2000-і роки збільшувалася високими темпами. Одночасно тривало і розширення площ.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Однак інвестиції в аграрне виробництво були явно недостатніми. Реакцією на зазначені вище диспропорції був перерозподіл маржі (виробленої доданої вартості) в ланцюжку «вирощування соняшнику-виробництво олії». Галузевий аналіз показує, що прискорене зростання попиту на сировину призвів до підвищення частки маржі виробників соняшнику, в той час як частка маржі виробників олії мала тенденцію до зниження. Наслідком цього може бути скорочення у перспективі інвестицій в олієжировий підкомплекс України та нарощування інвестицій в аналогічні виробництва інших країн, які забезпечують більшу маржу в олієекстракційному виробництві.

Одночасно ціни на соняшник в Україні, знижуватимуться, стимулюючи вирощування інших видів олійної сировини і зернових культур. У довгостроковому періоді експерти прогнозують, що маржа в ланцюжку «вирощування соняшнику-виробництво олії» розподілятиметься більш збалансовано.

При цьому слід підкреслити, що олієжировий підкомплекс України залишається однією з найбільш конкурентних у світі: її прибутковість хоча і поступається прибутковості російської галузі, але набагато вища, ніж в інших країнах.

Анотація

У статті розглянути стан та перспективи розвитку олієжирового підкомплексу України. Висвітлено комплекс заходів щодо підвищення ефективності функціонування олієекстракційної галузі національного господарства

Ключові слова: олієжировий підкомплекс, експорт, виробництво, імпорт

Аннотация

В статье рассмотрены состояние и перспективы развития масложирового подкомплекса Украины. Освещены комплекс мер по повышению эффективности функционирования масложировой отрасли национального хозяйства.

Ключевые слова: масложировой подкомплекс, экспорт, производство, импорт

Annotation: In the article examine the status and prospects of oil and fat subcomplex Ukraine. Variety of measures to improve the efficiency of oil extraction sector of the national economy.

Keywords: oil and fat sub, export, production, imports

Список використаних джерел:

1. Масличные // Агроперспектива. – 2011. – № 482 (9–16 марта) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agroperspectiva.com>
2. Жигало В.С. Виробництво зернових та олійних культур в Україні: проблеми та перспективи в умовах світової продовольчої кризи / В. С. Жигadlo, О. В. Сікачина О.В.; за ред. В. Артюшина. – К. : Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН, 2008. – 44 с.
3. Масличные: обзор рынка / АгроСфера – 2011. – № 21(473). – С. 46–52.
4. Офіційний сайт асоціації «Укроліяпром» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukroilprom.org.ua>
5. Офіційний сайт Українського клубу аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agribusiness.kiev.ua>